

Церква Онуфріївська

Нині не існує. Ймовірно, була заснована у другій половині XVI століття. У 1591 р. згадується священник “онофриевский”. Знаходилася на Новому Місті в Острозі. В *акті поділу володінь В.-К. Острозького між його синами в 1603 р.* на передмісті Загородді, яке відійшло *Я. Острозькому*, згадується піп онуфріївський. У ревізії володінь *О. Острозького* перед їх поділом між його дочками від 1620 р. на Застав’ї (те ж, що й Нове Місто) в Острозі називаються церква св. Онуфрія та “піп святого Онуфрія”. Внаслідок т. зв. *Острозької трагедії 1636 р.*, як повідомляє *Острозький літописець, А.-А. Ходкевич* на своїй частині міста три церкви “позапечатовала”, серед яких була й “святого Анофрія”. Це ж джерело повідомляє під 1619 р., що згадана княгиня “церков у Острозі святого Ануфрія повелі розметати”, під чим, певно, потрібно розуміти якийсь погром храму. “*Острозький літописець*” серед трьох міських священників, котрі у 1636 р. не прийняли унії і “уступили з міста ніщим”, згадує отця Кирила Онуфріївського. За *С. Кардашевичем*, певний час священником Ц. був *Дем’ян Наливайко*. Зовнішній вигляд та доля храму невідомі.

Джерела: Архив Юго-Западной России. – Киев, 1859. – Ч. 1. – Т. 1. – С. 320; Бевзо О. А. Львівський літопис і Острозький літописець. – Київ, 1971. – С. 134, 138-139; Описи Острожчини другої половини XVI – першої половини XVII ст. / Упоряд. В. Атаманенко. – Київ – Острог – Нью-Йорк, 2004. – С. 77, 199.

Література: Вихованець Т. Острозькі храми XVI – середини XVII ст. // Наукові записки. Серія “Історичні науки”. – Острог, 2008. – Вип. 13. – С. 170-171; Мицько І. З. Острозька слов’яно-греко-латинська академія (1576-1636). – Київ, 1990. – С. 95, 103; Теодорович Н. И. Историко-статистическое описание церквей и приходоу Вольнской епархии: В 5-ти томах. – Почаев, 1889. – Т. 2: Ровенский, Острожский, Дубенский уезды. – С. 665; Kardaszewicz S. Dzieje dawniejsze miasta Ostroga. Materiały do historyi Wołynia. – Warszawa – Kraków, 1913. – S. 152, 157.

Тарас Вихованець

Церква Параскево-П’ятницька

Нині не існує. Розміщувалася на території, яка сьогодні знаходиться по вул. Князів Острозьких приблизно навпроти стоматологічної поліклініки й частково вкрита забудовою. Зберігся план території Ц. від 1840 року. На низці світлин удаліні проглядаються верхи Ц. та її дзвіниці. Ймовірно, виникла у першій половині XVI ст. або й раніше, бо в “Акті введення у володіння Острозькою волостю Беати та Гальшки Острозьких 1542 р.” згадується Гринь П’ятницький, що тримав половину с. Лючина, в той час як іншу половину тримав невідомий на ім’я острозький ксьондз плебан. Цей же документ згадує “монастир с(вятої) П’ятниці з тим же селом”, проте чи згадані об’єкти якимось пов’язані між собою – невідомо. На 1603 р. – рік *поділу маєтностей між синами В.-К. Острозького Янушем та Олександром* – згадується “піп п’ятницький”, який мешкав в Острозі на Загородді. Цей же документ повідомляє, що п’ятницький піп мав в Острозі підданих (“холопи попа п’ятницького”), та що він тримав частину згаданого с. Лючина (“попа Пятницького и ксендза полского село Лучин”). “Первинний поборовий реєстр Острозької волості 1604 р.” у згаданому селі називає безіменного священника (“поп”) та під заголовком “Попа П’ятницького частина” наводить імена п’яти підданих п’ятницького попа. В інвентарі ординацької частини Острозької волості від 1621 р. в Острозі на Загородді іменується “отець П’ятницький”. Документи ж від 1605 та 1621 рр. називають ім’я священника – Йосиф. Свого часу на дверях церкви було зазначено рік “1720”, що, на думку *Я. Перлиштейна*, засвідчувало рік відновлення будівлі.

Первісний вид Ц. невідомий. Зберігся “Головний опис острозької Параскево-П’ятницької церкви 1886 р.”, у якому подається вербальний опис будівлі незадовго до її знищення пожежею. Храм був дерев’яним

на кам'яному фундаменті. Форма церкви нагадувала хрест, а сама споруда була трикульною. Зовні храм був опоясаний галереєю. Всередині вівтарна частина храму мала довжину 6 аршинів (1 аршин = 16 вершків = 71,12 см) і 3 вершки, а ширини – 7 аршинів і 6 вершків. Середня частина храму була завдовжки 10 аршинів, а завширшки 10 аршинів і 2,5 вершка. Притвор храму мав довжину 7 аршинів і 5 вершків, ширину – 7 аршинів і 4 вершки. Паламарня з ризницею мала довжини 5 аршинів і 4 вершки, а ширини 5 аршинів і 6 вершків.

У 1883 р. здійснено капітальний ремонт храму. Лука Рафальський вказував на “простоту архитектуры и не слишком роскошный вид” церкви, та зазначив, що вона була “одноглава”, мабуть, звертаючи увагу на домінуючі розміри середнього купола. При церкві знаходилася двоярусна дзвіниця, побудована в зруб із сонового матеріалу. На церковному цвинтарі було також 5 будинків, що належали храму.

У Ц. певний час знаходився образ преподобного Ф. Острозького, який перебував у *Церкві Миколаївській* до знищення останньою пожежею. При Ц., згідно з описами від 1825 р. та 1886 р., існувала бібліотека церковних книг. У другій половині XIX ст. Ц. була приписною до острозького Успенського храму. Відомо, що у першій половині XIX ст., до Ц. була приписана острозька *Церква Миколаївська*. 4 червня 1889 року Ц. та більшість її нерухомоті згоріли. Ц. планувалося відновити. У 1890 р. навколо храмового цвинтаря було влаштовано загорожу, а на місці колишнього вівтаря Ц. уміщено хрест.

Джерела: Карти, плани: Генеральное описание Волынской губернии (нач. XIX в.) / Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. І. Франка. Відділ рідкісної, рукописної та стародрукованої книги ім. Ф. П. Максименка. – Спр. 1721. IV. – Арк. 21: Мапа Острога. (Фотовідбитка з: Російський державний військово-історичний архів (РДВІА). – Ф. ВУА. – Спр. 21277); Державний архів Рівненської області (ДАРО). – Ф. 545. – Оп. 1. – Спр. 512;

Державний історико-культурний заповідник м. Острога. Відділ фондів (ДІКЗО. ВФ.). – КН 11599/ІІ-Д 5976 (1840 р.); Кудрявцов В. Краткое описание Волынской губернии. 1810 / Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. І. Франка. – Мікрофільм № 50. – Арк. 625-626: Мапа Острога. (Ориг. у: РДВІА. – Ф. ВУА. – Спр. 21551. – Арк. 625-626); РДВІА. – Ф. ВУА. – Спр. 19558. – Арк. 1.

Зображення, фото: ДІКЗО. ВФ. – КН 1290/3 ІІ-Д 2129/3; Ковальський М. П. Етюди з історії Острога: Нариси. – Острог, 1998. – Ілюстр. 4, 6, 7: у праці говориться про Борисоглібську церкву, проте найімовірніше, що на іл. 7 проглядається саме ЦПІ; Острозька академія XVI-XVII ст.: Енциклопедичне видання. – Острог, 1997 – Ілюстр. 78, 79, 81.

Документи: ДАРО. – Ф. 22. – Оп. 4. – Спр. 49; ДІКЗО. ВФ. – КН 12590 ІІІ-Д 6705 (1890-1892 рр.). – Арк. 66 зв.; КН 12593 ІІІ-Д 6708 (1886 р.). – Арк. 30 зв.; КН 7744 ІІІ-Д 3362 (1825 р.); ЛННБУС. – ВР. – Ф. Радзимицьких 181/VI, 4. – Ч. 1а. – Арк. 9а; Описи Острозької другої половини XVI – першої половини XVII ст. / Упоряд. В. Атаманенко. – Київ – Острог – Нью-Йорк, 2004. – С. 19, 34, 36, 77-78, 91-92, 94, 163-164, 298; Тесленко І. Акт поділу володінь між кнг. Беатою з Костельця і кж. Гальшкою Острозькою 1542 року як джерело з соціально-економічної історії Острозької волості // Архівознавство. Археологія. Джерелознавство. Міжвідомчий збірник наукових праць. Архів і Особа. – Київ, 2001. – Вип. 3. – С. 114-115.

Література: Бондарчук Я. Церква Параскево-Пятницька // Острозька академія XVI-XVII ст.: Енциклопедичне видання. – Острог, 1997. – С. 174; Вихованець Т. Острозькі храми XVI – середини XVII ст. // Наукові записки. Серія “Історичні науки”. – Острог, 2008. – Вип. 13. – С. 171-172; Його ж. Острозькі церковні книгозбірні XIX століття // Волинська книга. Історія, дослідження, функціонування: Науковий збірник. – Острог, 2005. – Вип. 1. – С. 55-58; Його ж. Параскево-Пятницька церква в Острозі // Кобудь. Костянтинів. Старокостянтинів. Історія, археологія, культура, архітектура. Науковий збірник “Велика Волинь”. – Т. 34. – М-ли Всеукраїнської наук.-практ. конф., присвяченої 800-літтю міста, 10-11 березня 2006 року. – Старокостянтинів, 2006. – С. 329-338; Мицько І. З. Острозька слов'яно-греко-латинська академія (1576-1636). – Київ, 1990. – С. 93; Перлштейн А. Описание города Острога // Чтения Общества истории и древностей российских при Московском университете. – Москва, 1847. – № 4. – С. 141; Рафальский Л. Путешествие по Острозькому уезду Волынской губернии в 1864-1865 гг.

– Почаев, 1872. – С. 20; Сендульский А. Город Острог // Вольнские епархиальные ведомости. – 1882. – № 5. – 11 февраля. – С. 108; Теодорович Н. И. Историко-статистическое описание церквей и приходов Вольнской епархии: В 5-ти томах. – Почаев, 1889. – Т. 2: Ровенский, Острожский, Дубенский уезды. – С. 676-677; Kardaszewicz S. Dzieje dawniejsze miasta Ostroga. Materiały do historyi Wołynia. – Warszawa – Kraków, 1913. – S. 155.

Тарас Вихованець

Церква Пречистенська (Успенська)

Тепер не існує. Знаходилася в пригородку (“окольному замку”). У скарзі єпископа К. Терлецького на Ж. Боровицького від

23 грудня 1591 року повідомляється, що двір владики був там, “подле церькви Пречистое Светое”. В “Акті введення у володіння Острозькою волостю Беати та Гальшки Острозьких 1542 р.” згадується “село церковне святої Пречистої”. Воно ж зустрічається у “Підтвердженні прав Беати Острозької на маєтки покійного чоловіка з вписанням акту їх поділу в 1542 р. між нею та її дочкою Гальшкою”. В одному з джерел 1571 р. вказана його назва, “сільце Попівці попа С[вятої] Пречистої”, називаються імена 10 підданих. “Село Попа Пречиського” відзначає податковий документ 1583 року. Марія Боровицька у тестаменті від 6 серпня 1591 року заповідала поховати себе в Острозькій Пречистенській церкві. При *поділі 1603 р. маєтностей між синами В.-К. Острозького – Янушем та Олександром* згадані в с. Попівці, “хлопи...

Успенська церква